

ÕIGEKEELSUSE KÜSIMUSI

TOIMETUSELT

Iga päev meie kiiresti arenevas elus on toonud ja toob midagi uut: tööstuses ja põllumajanduses on võetud ja võetakse kasutusele uued masinad ning seadmed; on juurutatud ja juurutatakse uut tehnoloogiat ning ratsionaalsemaid töömeetodeid; on diferentseerunud ja diferentseeruvad olemasolevad kutsealad ning tuleb juurde üha uusi. Samuti on palju uut tulnud ja tulemas kultuurielu kõikidel aladel. Kõik see peab kajastuma ka meie keeles, mida tuleb pidevalt elunõuete rahuldamiseks täiendada ja täpsustada.

Kahjuks peab aga märkima, et eesti keel pole suutnud eluga sammu pidada. Temas on palju lünki ja ebakindlust terminoloogia osas; temas on veel palju lahtisi, vaidlusaluseid küsimusi ja ebakohti, millede likvideerimisega tuleks rutata, et tõsta ta kui suhtlemisvahend nõuetekohasele tasemele. Suure õigekeelsuse sõnaraamatu ja teadusliku grammatika ilmumine, mis oluliselt kaasa aitaks meie keeles olevate ebakohtade likvideerimisele, aga viibib. Oskussõnastikkude ilmumine on veel n. ö. mägede taga.

Seda kõike arvestades ja olles veendunud, et ainult mitmekülgne ja asjalik mõttevahetus võimaldab lahtistes küsimustes vajalikult põhjendatud seisukohtadele jõuda, otsustas ajakirja „Eesti NSV Teaduste Akadeemia Toimetised” toimetis käesolevast numbrist alates reserveerida ajakirja veergudel ruumi õigekeelsuse küsimuste käsitlemiseks.

Toimetis ootab kaastööd kõigilt neilt, kellele eesti keele arendamise küsimused on südamelähedased.

<https://doi.org/10.3176/hum.soc.sci.1956.4.05>

EESTI KEELE KORRALDAMISE HUVIDES

J. V. VESKI,

Eesti NSV Teaduste Akadeemia akadeemik

Ajakirja „Eesti NSV Teaduste Akadeemia Toimetised” ühiskonnateaduste seeria eraldab nüüdsest peale oma-numbrites püsiva rubriigi keeleliste küsimuste arutamiseks. See on teretulnud algatus, sest ta on sobiv ning soodus kujunema keskendavaks baasiks mitmepoolsetele keelt käsitlevaile mõtteavaldustele.

Ja kahtlemata pakitseb mõttes nii mõnelgi, oma käibeloleva suhtlemisvahendi alal üht või teist ebakohta täheldades, selle parandamiseks sõna võtta.

Eeskätt on oluline väljaselgitamise teel kõrvaldada niisuguseid seiku, mis on komistuskivideks praktilise keele elus või millesse suhtutakse lahkeliiselt. Selliste süvenevate sõnavõtude eesmärgiks peaks kujunema vaidlust-tekitavaisse keeleküsimustesse vastastikuste mõtteavalduste teel selgust soetada ja üksmeelset tarvitamist tagada, üldse võidelda temas ikka veel leiduvate vigade ning pahenähtuste vastu ja korraldada teda terviklikkuse suunas.

Mis laadi on siis väljaselgitamist ja ravimist nõudvad kohad ja seisukohad meie keele alal? Missugused juhud ja nähtused annavad asja kõne alla võtmiseks? Neid on tõesti mõnesuguseid. Olgu mõned neist siin riivamisi mainitud.

1. Keeleehituse käsitlusel puuduvad meil alles ühised seisukohad. Ühed peavad lähteliseks vaatekohaks rahvakeelsust või keelendite esinemise sagedust, teised traditsiooni, kolmandad sõnasalku, neljandad analoogiat, reegli- ja süsteeminõudeid, viiendad veel muidki lähtelisi printsiipe. Missuguseil ajendeil suudab kõigest sellest välja kooruda ühesuunaline käsitlustee?

2. Eestikeelne trükitekst on sõnavaralt piiratud, ühekülgne, jätab muist eesti sõnavara rakendamata; sõnavara ja lauseehitus pole vabad võõrmõjudest. Missugused vahendid on suutelised siia parandust tooma?

3. Puudub kooskõla kooliliste keeleõpikute ja õpetuseeskirjades antud nõuete vahel. Sellest järeldub, et puudub — vähemalt mõnes osas — tarviline kontakt keeleõpikute autorite ja õppetegevuse juhtide vahel. Selle tagajärgi peab kandma õpilaskond eesotsas õpetajaga. Miks see nii peab olema?

4. Meie keskkooligrammatikais esineb vigu, sellest hoolimata, et neid iga aasta ilmuva uue trüki jaoks ikka jälle parandatakse. Lauseõpetus pole vaba ka väärarvamusest, nagu oleks kooliõpik autorile kohaks, kus ta aastast aastasse katsetab oma meeldetärgavaid varieeruvaid uudisid. Eks tule õpikult oodata ometi teissuguseid voorusi?

5. Tuleks tõsiseks kaalumiseks päevakorrale tõsta avar küsimus, kuidas oleks võimalik koolis keele stiililist külge arendada, kuidas seal ja üldsuses sõnavara rikastada ja lauseehitust eestipärasemaks muuta. Missugused teed suudavad siin eesmärgile viia?

6. Meie oskuskeel teeb vähikäiku. Ei ole enam viisiks jätkata endist traditsiooni — kollektiivselt läbi töötada ühe või teise teadus- või oskusalal terminoloogiat, vaid aetakse läbi varemaaegsega või soetatakse tarvilikuks osutuvat sõnavara individuaalselt — igaüks omaette, pealegi mitte alati vorminõudelisel. Kas säherduse seisundiga saab kaua leppida?

7. Meie keelemeeste ridades pole tavaks saanud kaaslaste keelekäsitlustele reageerida ega kirjakeelt üksmeelselt korraldada. Küll aga juhtub seda, et kui tähelepanu juhataksegi kellegi keelekomistustele, siis püüab puudutatu oma eksimusi mitte siiralt tunnustada, vaid neid koguni kinni mätta. Kas säärane toimimine viib meie keelt edasi?

Et mõtete vahetamise korras selliste ja teiste taoliste küsimuste sisusse tungida ning neid lahti mõtestada, selleks tekib asjaosaliste vahel kindlasti ulatuslikke poolt- ja vastuvaidlusi. Sellest tuleneks aga ilmset kasu keelele; kaoks kõikuvusi ja vigu, kasvaks keeleehituse järjekindlus.

Asugem siis täie aktiivsusega otsima väljapääsu meie keelelistest kitsaskohtadest! Kasutagem antud avaldamissoodustust niivõrd intensiivselt, et hiljemini vajalikuks osutuks seda ruumi asendada iseseisva ajakirjaga!

*